

Kulturutskottet

Statsrådets redogörelse för den inre säkerheten

Till förvaltningsutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse för den inre säkerheten (SRR 6/2025 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för eventuellt utlåtande till förvaltningsutskottet. Tidsfrist: 5.11.2025.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- polisöverinspektör Sami Ryhänen, inrikesministeriet
- direktör Henni Axelin, undervisnings- och kulturministeriet
- barnombudsman Elina Pekkarinen, barnombudsmannens byrå
- kommissarie Juhani Malmberg, Åbo Ankar verksamhet
- professor Niina Junttila, Åbo universitet
- regionchef Tiina Hörkkö, Helsingfors stad
- rektor Kirsi Juuti, grundskolan Kannelmäen peruskoulu
- rektor Maria Stenbacka, grundskolan Kirkkojärven koulu
- projektsamordnare Tatu Keitaanniemi, Finlands Kommunförbund
- chef för förebyggande av brottslighet Ronja Turkka, Stationens Barn rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- specialiståklagare Perttu Könönen, Åklagarmyndigheten
- Polisstyrelsen
- centralkriminalpolisen
- Helsingfors polisinsättning
- grundskolan Vuoniityn peruskoulu
- Ungdomssektorn rf
- Ungdomsforskningssällskapet rf
- Pakolaisnuorten tuki ry.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

I statsrådets redogörelse om den inre säkerheten beskrivs de betydande förändringarna i Finlands säkerhetspolitiska miljö och anges de viktigaste prioriteringarna och målen för den inre säkerheten för de kommande åren. Utskottet konstaterar att redogörelsen är en viktig och aktuell helhet där regeringen strukturerat och med ett brett perspektiv beskriver de faktorer som påverkar säkerheten i vårt samhälle och de åtgärder som ska vidtas för att upprätthålla och främja säkerheten. Det är bra att redogörelsen lägger vikt vid förtroende och samhällsfred samt behandlar säkerheten i vardagen.

Med tanke på kulturutskottets ansvarsområde är redogörelsens viktigaste delområde ungdom, som utskottet särskilt har gått in på vid behandlingen av redogörelsen. Ur de ungas synvinkel beskriver redogörelsen förändringarna i omvärlden med avstamp i mental kriställighet i anslutning till det förändrade säkerhetsläget, det ökade antalet unga som misstänks för våldsbrott, de ökade narkotikadödsfallen bland unga samt den anhopade brottsligheten bland de socioekonomiskt mest utsatta ungdomarna. Utskottet lyfter i sitt utlåtande också fram betydelsen av utbildning och trygghet för skolelever och barn i allmänhet med tanke på den inre säkerheten.

Unga och brottslighet

Ungdomars brott som ett uttryck för underliggande problem. En av prioriteringarna i redogörelsen är bekämpningen av ungdoms- och gängbrottslighet. Utskottet anser det motiverat att redogörelsen tar upp problem som är viktiga med tanke på den inre säkerheten och lyfter fram orosmomenten kring våldsbrotten bland unga. Hit hör till exempel att andelen brott som begås av unga ökar på allmänna platser och att offret förödmjukas. Dessutom konstateras det i redogörelsen att allvarliga rån- eller våldsbrott som begås av ungdomar är ofta inte förknippade med berusning, vilket skiljer sig från typiska våldsbrott bland vuxna. Dessa faktorer har i ett sakkunnigyttrande konstaterats vara en stor förändring i brottsligheten, som senare kommer att synas också i brottsligheten bland vuxna. Samtidigt är det viktigt att inse att det att man blir offer för våld är en av de största individuella riskfaktorerna för att göra sig skyldig till våld.

I de sakkunnigyttranden som utskottet fått har det också lyfts fram andra faktorer som visar att våldsbeteendet förändrats. Enligt ett sakkunnigyttrande händer det att unga som begår brott bildar grupper för att begå allt fler och allvarligare brott. Brotten mot liv och hälsa har blivit mer påfallande. Dessutom har det fästs uppmärksamhet vid att unga män med invandrarbakgrund är centrala aktörer i ett tiotal olika gatugång som polisen identifierat. Enligt ett sakkunnigyttrande har det i gatugängsfallen i Helsingfors framkommit att unga från andra kulturer inte förstår de lindriga straff som döms ut i Finland för allvarliga våldsbrott och att föräldrarna inte haft vetskap om den ungas angelägenheter, bland annat på grund av bristfälliga språkkunskaper. Delvis därför har de själva varit villiga att slå in på en brottslig bana eller att hämnas med ännu större våld, eftersom de har upplevt att de straffrättsliga myndigheterna inte sköter sina uppgifter. Det är viktigt att beakta dessa faktorer vid beredningen av åtgärder för att säkerställa den inre säkerheten.

Utlåtande KuUU 15/2025 rd

Med tanke på ungdomsarbetet och ungdomspolitiken bör ungdomsbrottsligheten ses i ett övergripande perspektiv, utifrån forskningsrön och med beaktande av de ungas vardag. I fråga om brottslighet bland unga är det bra att inse att de ungas kriminella beteende i allmänhet är ett symptom på något annat problem. Största delen av kriminaliteten är kopplad till behovet av att höra till en gemenskap i ungdomen och de negativa gruppfenomen som uppstår till följd av detta. Fenomenet behöver också uppfattas i vidare bemärkelse än i form av gatugång eller organiserad brottslighet, på så sätt att det också omfattar annat än organiserad verksamhet. Enligt ett sakkunnigyttrande har polisen observerat en utveckling av våldsbrottsligheten bland unga som ligger mellan den traditionella ungdomsbrottsligheten och gatugångsbrottsligheten. Det här har ansetts bidra till att förklara ökningen av antalet våldsbrott på offentliga platser.

Enligt ett sakkunnigyttrande visar enkäterna om ungdomsbrottslighet och registermaterialet å andra sidan att den allmänna förekomsten av brottsligt beteende bland unga har minskat betydligt mellan 1995 och 2020. År 2020 hade 70 procent av de unga inte gjort sig skyldiga till något brott under året, medan motsvarande andel år 1995 var 39 procent. Undersökningar visar att största delen av de brottsliga gärningarna koncentreras till en allt mindre grupp unga, där grupp-beteendet har varit en viktig faktor.

Enligt resultaten från enkäten om ungdomsbrottslighet 2024 har inte bara de ungas brottsliga beteende utan också deras inställning till brott förändrats så att attityderna som försvarar eller normaliserar brottslighet har minskat klart sedan 1995. De unga ser allt oftare brottsligt beteende som en följd av psykisk ohälsa och anser inte att det är en ofarlig företeelse.

Förebyggande åtgärder. Utskottet instämmer i redogörelsens mål att förebygga ungdoms- och gängbrottslighet med rätt dimensionerade och tillräckligt omfattande metoder i rätt tid. I de förebyggande metoderna är det ytterst viktigt med sektorsövergripande samarbete mellan ungdomsarbetet, skolan, socialarbetet, hälso- och sjukvården och polisen. I ett sakkunnigyttrande har det framförts att antalet ungdomsarbetare har ökat stadigt under de senaste åren och att ungdomsarbetets roll särskilt som förebyggande arbete på lokal nivå har varit betydande. Det är viktigt att utbildnings- och ungdomstjänsterna identifieras som centrala tjänster som stärker den mentala kriställigheten, och vid sidan av dessa förebyggande åtgärder behövs det metoder för att effektivt ingripa i redan uppkomna problem. Som stöd för unga med invandrarbakgrund och flyktingbakgrund behövs lättillgängliga mötesplatser där man utför förebyggande och integrerande special-ungdomsarbete.

Goda exempel på ungdomsarbete och arbetssätt är bland annat ankarverksamhet, skolungdomsarbete, uppsökande ungdomsarbete och gatuungdomsarbete. Dessutom är hobbyverksamhet, trygga lokaler, möten med unga i vardagen och förtroliga vuxenrelationer goda metoder för att stärka trygghetskänslan och minska oönskat beteende. Det väsentliga är också att föräldrarnas uppfostringsansvar stöds och att åtgärder vidtas för att minska skolavhoppet samt att social- och hälsovårdstjänster av hög kvalitet sätts in i rätt tid. För att stoppa brottsspiralen bland unga bör man vid sidan av de individuella åtgärderna också sträva efter att stoppa generationsöverskridande utsatthet och barnfamiljsfattigdom. Åtgärder bör också över lag inriktas på att stärka jämlikheten i samhället. Erfarenheterna av att bli diskriminerad stärker upplevelsen av utanförskap och kan styra unga till att söka godkännande till exempel i kriminella gäng.

Utlåtande KuUU 15/2025 rd

Uppmärksamhet bör också fästas vid att unga inte bara ska lyftas fram i samband med brottslighet, gängbildning och myndighetskontroll utan också som medlemmar i sammanslutningar och som aktörer som bidrar till att skapa säkerhet. I ett sakkunnigyttrande konstateras det med hänvisning till forskningsrön att de ungas delaktighet, erfarenhet av tillhörighet och förtroende för samhället är centrala element i den inre säkerheten och kristäligheten. Det är också viktigt att erkänna betydelsen av sammanhållning på det sätt som konstateras nedan.

Ungdomar och narkotika. Redogörelsen lyfter med fog fram oron över den ökande användningen av narkotika och det allt bredare narkotikautbudet. Förteckningen över ämnen innehåller visserligen inget omnämnande av den psykoaktiva substansen alfa-PVP, trots att användningen av drogen har ökat särskilt i huvudstadsregionen. Narkotikadödsfallen bland ungdomar under 25 år har också ökat oroväckande under de senaste åren, står det i redogörelsen.

Med tanke på den inre säkerheten är förebyggande av användning av narkotika och berusningsmedel över huvud taget en omfattande och mångskiktad fråga som bör granskas ur olika synvinklar, inklusive högklassiga, rättidiga och tillräckliga missbrukar- och mentalvårdstjänster för unga.

Det är bra att vara medveten om att det ur ett bredare perspektiv har skett en positiv förändring i användningen av olika berusningsmedel bland unga. Antalet minderåriga som använder eller prövat på berusningsmedel har fortsatt att minska de senaste åren. Enligt skolhälsoenkäten 2025 har användningen av alkohol, tobak, snus och droger minskat något både i högstadierna och i läroanstalterna på andra stadiet. En stor del av de unga använder inte alls alkohol och det har också blivit mer sällsynt att man testat droger. Detta tyder på framsteg och bättre attityder.

Nätet som miljö ur barns och ungas perspektiv

Redogörelsen identifierar många utmaningar i nätmiljön med tanke på den inre säkerheten. I en digitaliserad värld hör aktivitet på olika nätplattformar till barnens och de ungas vardag. Utvecklingen av tjänsterna i nätmiljön har förändrat de ungas sätt att tillbringa sin fritid, och de sociala medierna formar i allt högre grad de ungas aktiviteter. Tjänsterna gör det möjligt för unga att hålla kontakt med vänner, hitta nya hobbyer och studera, men har också sina avigsidor. I ett sakkunnigyttrande konstateras det att kriminella kan utnyttja nätmiljön till exempel för att rekrytera unga till kriminell verksamhet eller försöka använda den för att sprida radikaliserings.

I synnerhet barn och unga som har svårigheter med skolgång eller livshantering eller som använder berusningsmedel löper sannolikt större risk att bli negativt påverkade av sociala medier. Barn utsätts också för olika former av sexualbrottslighet på nätet. Dessutom har nätmobbning blivit vanligare, vilket försvagar trygghetskänslan bland barn och unga. I enkäten om ungdomsbrottslighet 2024 har över en femtedel av de unga uppgett att de i sociala medier har sett mobbningsvideor om eleverna i sin egen skola. Fyra procent av de unga har själva blivit filmade.

Utskottet anser i likhet med det som sägs i ett sakkunnigyttrande att det är viktigt att beakta särdragen hos säkerhetsriskerna för barn i den digitala miljön som en del av åtgärderna för den inre säkerheten. FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sin allmänna kommentar nr 25 konstaterat att tillgodoseendet av barnens rättigheter och skyddet av dem i den digitala miljön förutsätter förebyggande åtgärder av konventionsstaten. Kommittén har också i sina slutsatser från 2023 upp-

Utlåtande KuUU 15/2025 rd

manat Finland att se till att effektiva förebyggande åtgärder och skyddsåtgärder vidtas för att bekämpa nätvåld och våld utanför nätet, inklusive skolmobbing. Utskottet noterar att Institutet för hälsa och välfärd och Utbildningsstyrelsen har publicerat nya rekommendationer för användningen av digitala enheter och innehåll för 0–13-åringar på fritiden. Det är också viktigt att se till att det finns lättillgängliga platser för barnen, där de tryggt kan berätta om skadlig aktivitet på nätet eller andra problem som de stöter på.

Utbildning, skolor och barnperspektiv som en del av den inre säkerheten

Utskottet instämmer i det som sägs i redogörelsen om att utbildning av hög kvalitet bidrar till att upprätthålla och förbättra landets inre säkerhet. Det är bra att redogörelsen också identifierar riskerna för att bli utan utbildning och skolornas roll i förebyggandet av våldsamt och brottsligt beteende bland unga. Skolan stöder barnets möjligheter till goda människorelationer, rekreation, hälsa och delaktighet samt fostrar barnet till samhällsmedlem och förebygger utslagning. Det är bra att utvidga perspektivet till samarbetet mellan hemmet och skolan, som är en betydande resurs för att stödja skolbarns och ungas välbefinnande och lärande. Uppmärksamhet bör också fästas vid den småbarnspedagogik och förskoleundervisning som föregår läroplikten och som stöder barnets uppväxt och lärande.

Utskottet hänvisar till ett sakkunnigyttrande och konstaterar att den inre säkerheten bör granskas också ur barnens synvinkel. När den inre säkerheten främjas och planeras är det viktigt att också beakta barns och ungas synpunkter. Till exempel planeringen av boendemiljöer med hänsyn till barns och ungas synpunkter kan avsevärt förbättra medborgarnas upplevelse av säkerhet. Det bör noteras att en trygg uppväxtmiljö för barn är trygg för alla människor.

Ur barnens synvinkel behövs också ett perspektiv på mobbing i skolan och bekämpning av mobbing. Enligt erhållen utredning är mobbing den vanligaste formen av våld som barn utsätts för. Långvarig mobbing försvagar barns och ungas förtroende för samhället, myndigheterna och de vuxna i allmänhet. Mobbing är därför en faktor som försvagar den inre säkerheten.

Enligt resultaten från skolhälsoenkäten 2025 hade cirka var tredje elev i årskurs 4 och 5 inom den grundläggande utbildningen och cirka var fjärde elev i årskurs 8 och 9 blivit utsatta för mobbing. Åtta procent av eleverna har upplevt mobbing i skolan varje vecka. Sedan 2015 har andelen barn som upplevt mobbing varje vecka ökat med tre procentenheter. Barn i familjer med låga inkomster har blivit mobbade oftare än andra. Barn med invandrabakgrund mobbas lika ofta oberoende av socioekonomisk bakgrund som barn med finländsk bakgrund från familjer med låga inkomster. Barnen har upplevt otrygghet också i förskoleundervisningen. Enligt barnbarometern upplever bara 58 procent av barnen att de alltid känner sig trygga i förskolan. Vissa barn känner sig aldrig trygga i förskolan eller utomhus. Utskottet anser att resultaten av utredningarna är oroväckande och att de bör beaktas vid beredningen av åtgärder för att främja den inre säkerheten.

Utskottet ser det som angeläget att skolorna för att förebygga mobbing och ingripa i mobbing får tydliga och enhetliga planer och handlingsmodeller som baserar sig på modeller som visat sig fungera väl. Även i regeringsprogrammet (s. 90) finns en utfästelse som gäller det här. God praxis ska bli en naturlig del av skolornas verksamhetskultur, där man tydligt definierar de värdering-

Utlåtande KuUU 15/2025 rd

ar, anvisningar och mål som skolans hela personal samt eleverna och deras vårdnadshavare förbinder sig till och följer. I detta arbete spelar skolans ledning och personalens kompetens en viktig roll. Det är nödvändigt att beakta det som en del av lärarnas grundutbildning och fortbildning samt utvecklingen av kompetensen hos skolans övriga personal.

När det gäller att förebygga mobbning i skolan och ingripa i mobbningssituationer är det av betydelse att lärarna och skolans personal ingriper genast och behandlar eleverna rättvist. Utbildningsanordnarna bör också fästa uppmärksamhet vid att det multidisciplinära samarbetet med bland annat elevvården i välfärdsområdena ska fungera smidigt. I skolorna kan stödet för kollektiv och individuell tillväxt stärkas också genom att till exempel utnyttja kompetensen hos samhällsvägledare. Dessutom är det viktigt att se till att ett gott myndighetssamarbete, såsom ankarverksamheten, fortsätter och vidareutvecklas samt att skolorna kan anlita andra befintliga tjänster, till exempel medlingsbyråer.

Gemenskap och delaktighet som en del av den inre säkerheten

Utskottet betonar i likhet med redogörelsen vikten av samhälleligt förtroende och samhörighet. Det bidrar till säkerheten att dessa värnas. Det är möjligt att mer mångsidigt anpassa åtgärderna och riktlinjerna i redogörelsen efter säkerhetshoten, om den inre säkerheten uppfattas så att den också omfattar gemenskap och delaktighet.

Utöver myndighetssystem och individers handlingar går säkerhet ut på sammanhållning. Upplevelsen av trygghet uppstår genom förtroende, delaktighet och samhörighet mellan människor. När dessa sociala band stärks kan samhället förebygga hot, tåla kriser och återhämta sig snabbare. Till exempel ensamhet och social utestängning (ostrakism) är både individuella och samhälleliga säkerhetsriskfaktorer. I vissa skolor förekommer det stora variationer med avseende på kultur, religion och värderingar i klasserna till följd av invandringen. Detta kan bidra till att minska känslan av samhörighet och skapa ytterligare utmaningar för skolorna när det gäller att stärka sammanhållningen.

Enligt forskningsrön försvagar ensamheten bland unga och upplevelsen av utanförskap förtroendet för samhället, ökar känslan av otrygghet och beteendeproblem samt kan utsätta de unga för radikaliserings och våldsam gruppidentitet. Däremot har det ansetts att delaktighet i samhället skyddar mot utslagning, stärker empati och ökar viljan att agera för det gemensamma bästa. Det är särskilt viktigt att stärka sammanhållningen och delaktigheten: när de unga upplever att de hör till en gemenskap stärks deras förtroende, välbefinnande och vilja att arbeta för det gemensamma bästa. Det ökar i sin tur samhällets integritet och förebygger säkerhetsrisker som ensamhet, utslagning och radikaliserings.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att förvaltningsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande KuUU 15/2025 rd

Helsingfors 6.11.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuula Haatainen sd
vice ordförande Ari Koponen saf
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Inka Hopsu gröna
medlem Laura Huhtasaari saf
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Milla Lahdenperä saml
medlem Mia Laiho saml (delvis)
medlem Sara Seppänen saf
medlem Markku Siponen cent
medlem Oskari Valtola saml
ersättare Ritva Elomaa saf.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.